

Foto: Inger Hansen

Forebyggende tiltak mot rovviltskader Antipredatoratferd hos ulike saueraser

Inger Hansen

Arter som blir utsatt for predasjon gjennom mange generasjoner utvikler såkalte antipredatorstrategier, d.v.s. atferder som reduserer sannsynligheten for å bli tatt av rovvilt. Nålevende ville sauer viser sterk antipredatoratferd, men hvordan er det med de mer domestiserte rasene?

Bakgrunn

Nålevende ville sauer (eks. kanadisk bighorn) viser sterk antipredatoratferd: de er utpregete flokkdyr, skye, oppmerksomme og raske i flukt, men de kan også forsvare sitt avkom om de må.

Domestisering og saueavl gjennom mer enn 9000 år har medført roligere, mer produktive og tyngre dyr. Sauene har dessuten blitt vernet så godt man har kunnet mot rovviltangrep. Selv om sauen har beholdt de fleste av sine opprinnelige atferdsmønstre, kan endringer i genmaterialet over tid ha bidratt til å svekke antipredatoratferden og andre egenskaper knyttet til naturlig overlevelse.

Det er dokumentert at bl. a. alder på søya, antall lam, morsatferd og valg av habitattype er faktorer som påvirker styrken på antipredatoratferden. Planteforsk Tjøtta fagsenter utførte i 1997 en studie der det ble fokusert på antipredatoratferd hos ulike saueraser.

Testopplegg

En figuranttest for registrering av antipredatoratferd ble utført på 42 søyer med lam av rasen gammel norsk sau (lett rase), 30 spælsau, 30 pelssau (middels lette raser), 18 suffolk, 36 steigar og 36 dalasau (tunge raser). Søylene ble testet i grupper på seks individer, de var 3-5 år gamle og hadde tvillinglam. Testen ble gjennomført på innmarksbeite, på en standardisert inngjerdet bane som målte 60 X 25 meter. Midt på banens langsider ble to observasjonstelt satt opp, med en avstand på 20 m mellom utgangene. Hver sauegruppe fikk 30 min. tilvenning til banen før forsøkene begynte.

Teltene skjulte figuranter og observatører. Figuranttypene var menneske i regnponcho, menneske med hund, tralle, utstoppet jerv på tralle, utstoppet gaupe på tralle, utstoppet bjørn på tralle og stor ball på tralle. Figurantene gikk eller ble dratt i en rettlinjert bane mellom teltene og var synlige i 45 sek., inkludert et fem sek. stopp midt på testlinja. Rekkefølgen på figurantene ble tilfeldig

trukket, og ny figurant ble presentert først ti min. etter at siste sau hadde avreagert.

Søyene ble individmerket og dyrenes posisjon i forhold til testlinja ble notert før og etter at figuranten var presentert. Atferdsreaksjonene (ti kategorier, skalert fra sterkt defensiv til sterkt offensiv atferd) ble registrert fortløpende, helt til siste sau hadde avreagert. I tillegg ble avreaksjonstid og fluktdistanse registrert.

Utstoppet bjørn montert oppå en tralle som blir dratt mellom observasjonsteltene (foto: I. Hansen).

De eldste er best!

Gammel norsk sau skilte seg signifikant fra de andre rasene med bl.a. lengst avreaksjonstid, lengst fluktdistanse, tettest flokking og flest defensive atferdsreaksjoner (fluktrelaterte). Spælsauen fulgte etter som en god nummer to og norsk pelssau ble rangert som tredje best mht. antipredatoratferder. Pelssauen var den mest offensive av disse og gikk oftere mot figuranten.

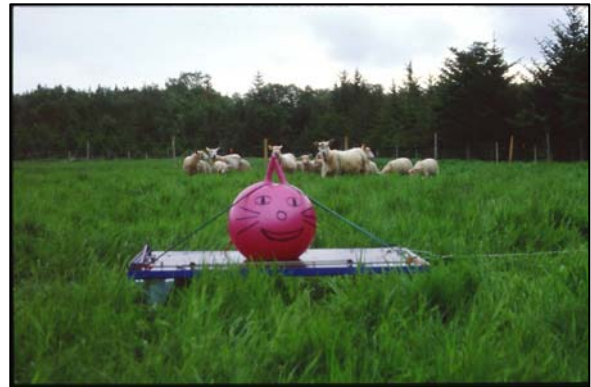
Det var ingen signifikant forskjell i avreaksjonstid og liten forskjell i fluktdistanse mellom de tunge rasene suffolk, steigar og dala.

Hunden utløste den signifikant lengste avreaksjonstida, deretter fulgte utstoppet gaupe, jerv og bjørn (ns). Minst reaksjon var det overfor ballen. Jerv utløste den lengste fluktdistansen, fulgt av bjørn, gaupe og hund.

Det første sauene gjorde når de fikk øye på figurantene var vanligvis å stoppe opp og speide. Dette gjaldt alle rasene.

Diskusjon

Resultatene fra denne testen bekrefter at de lette rasene hadde sterkere antipredatoratferd enn de tunge rasene. Dette samsvarer godt med erfaringer fra rovviltbelastede beiteområder. Det er bl.a. vist at spæl og norsk pelssau har signifikant lavere lammetap enn dalasau i jervebelastet område. Bønder med gammel norsk sau og krysninger av denne hevder det tapes færre av disse enn av tyngre raser som går i samme beiteområdet.

Sauene var mer nysgjerrige enn redde overfor denne ballen...., (foto: Inger Hansen).

mens de reagerte langt sterkere overfor den utstoppede jerven (foto: Inger Hansen).

Foruten hund, ble det ikke brukt virkelige rovdyr i testen. Reaksjonen overfor levende rovvilt ville selvsagt vært en annen. Men resultatene våre mht. avreaksjonstid og fluktdistanse viste at søyene generelt reagerte sterkere overfor rovdyrfigurantene enn overfor blindattrappene (mennesket alene, ball og tralle). Videre var testopplegget og testbanen lik for alle raser, slik at testen målte de relative forskjellene mellom raser.

Praktisk nytteeffekt

Gammel norsk sau utmerket seg med spesielt gode antipredatoregenskaper. Det er imidlertid uvisst om omlegging til en rase som denne kan bidra til å redusere rovdyrskadene generelt. For det første vet vi ikke hva som skjer dersom rovdyra mister valget mellom "enkelt" og "mindre enkelt" bytte. For det andre må man ved omlegging til annen rase ta hensyn til en rekke faktorer, ikke minst økonomien i saueholdet. Vi ser på en eventuell utprøving av krysningsdyr mellom gammel norsk sau og tyngre rase i rovviltbelastet beite som svært interessant. Disse vil kunne beholde de gode antipredator- og morsegenskapene, samtidig som de kan oppnå god tilvekst og tilfredsstillende slaktekvalitet.

Vil saueraser med sterk antipredatoratferd i mindre grad være utsatt for rovdyrangrep enn andre raser? Og hva skjer dersom man kun benytter raser med gode antipredatoregenskaper i et rovdyrbelastet beiteområde, slik at rovdirene ikke lenger får valget mellom "enkelt" og "mindre enkelt" bytte? (foto: Inger Hansen).

Les hele rapporten

Hansen, I., Hansen, H.S. & Christiansen, F., 1998. Kartlegging av antipredatoratferd hos ulike saueraser. Planteforsk, Rapport 04/98, 1-31.

Hansen, I., Christiansen, F., Hansen, H.S., Braastad, B. & Bakken, M. 2001. Variation in behavioural responses of ewes towards predator-related stimuli. Appl. Anim. Behav. Sci., 70: 227-237.

Fagredaktør denne utgaven:
Fou- leder Ronald Bjøru, Bioforsk Nord Tjøtta

Ansvarlig redaktør:
Forskningsdirektør Nils Vagstad, Bioforsk

ISBN-10 82-17-00033-6
ISBN-13 978-82-17-00033-4
ISSN 0809-8654

www.bioforsk.no

Bioforsk:

Trygg matproduksjon, rent miljø og økt verdiskapning basert på langsiktig ressursforvaltning

- Lokalisert over hele Norge
- Organisert i sju sentra
- 500 medarbeidere
- Omsetning 320 mill. kr

Bioforsk, Fr. A. Dahlsvei 20, 1432 ÅS
Tlf. 64 94 70 00
Faks. 64 94 70 10
post@bioforsk.no